

ÜLESANDED ja TEKSTID

Nimi:
Kool:
Klass:
Punkte:

Ülesanne 1. Loe läbi järgnev novellikatkend ja täida selle põhjal ülesanded.

Anonüümsed logistikud

Armin Kõomägi

Oma vanaisa olen ma lapsest peale imetlenud. Veel üheksakümneaastaselt tavatses ta oma töölaua taga istuda ja ladusaid mõtteid mõtelda. Selja taga riulis ilutsesid insener-tehnilise maailma tähtteosed läbisegi kuulsate maadeuurijate dokumentaalsete reisikirjadega. Ainult ratsionaalne informatsioon. Mitte mingisugust ilukirjanduslikku mõttetust. Kui olin piisavalt suureks saanud, pühendas vanaisa mind oma tulude ja kulude maailma. Tal oli alates aastast 1938 iga kalendriaasta kohta oma märkmik, mis sisaldas täielikku ülevaadet laekunud tuludest ja sooritatud kulutustest. Mängisime sellist mängu, et mina ütlesin suvalise aasta ja kuu ning vanaisa luges siis vastavast märkmikust ette, mis täpselt sel ajavahemikul toimus. Sendi täpsusega. Mõnikord oli lisatud ka vanaisa pikkus ja kaal. Ta vaatas mulle võiduka näoga otsa ja mina tundsin, et olen geenius lapse laps.

Mäletan, et kord võttis vanaisa mu ühte kirikusse kaasa. Ma polnud selles kirikus varem käinud. Tol ajal polnud ma üldse eriti kirikus käinud. Kui vanaisa mind endaga kutsus, siis olin tegelikult väga üllatunud. Vanaisa ja kirik? Ma teadsin küll, et vanaisale meeldis aeg-ajalt rahumeelset orelimuusikat kuulata, aga ratsionaalse inimesena tegi ta tavaliselt seda klassikaraadio saatel oma töölaua taga askeldades. Niisiis läksimegi. Kirik oli kuidagi teistsugune. Ma ei saanud kohe aru, mis on teisiti, aga ajapikku adusin, et kirikus puudus selline toretsev õhkkond ja sümboolika, mida inimene tavaliselt jumalakodades kohtab. See kirik oli lihtne. Lihtsad pingid, lihtsad aknad, lihtne altar, lihtsad maalid seintel, lihtne lagi. Vanaisa vaatas pikalt ringi, koputas seintele, katsus uksti ja istmeridu, uuris talasid. Noogutas siis heakskiitvalt ja siis lahkusimegi. Teel koju rääkis vanaisa mulle oma tööst. Ta oli palju sildu ja kortermaju ja tootmishooneid projekteerinud. Ja ta oli projekteerinud ka ühe kiriku. Ja sellest kirikust me just tulimegi.

Kui vanaisa oma elutee finišisirgel auto alla jäi ja mõlemad sääreluud murdis ning jalalabad lõmastas, siis oli meile kõigile selge, et voodis lesides ta oma elu jätkata ei kavatse. Nii ka läks: enne jõule teatas vanaisa meile kõigile, et jõuluvanalt ta sel aastal kingitusi ei oota. Õnneks mõistsid kõik olukorda ning säästsid teda mõttetute villaste sokkide, joonlaudade ja arveraamatute kuhilast. „Selle“ päeval kogunesime kõik vanaisa surivoodi äärde ning igaüks lausus midagi hüvastijätuks. Saabus minu kord. Vaatasin vanaisa jalakõmpe, mis õnnetuse tõttu ligi paarkümmend sentimeetrit oma pikkuses kaotanud olid, ning küsisin, kuidas vanaisale meeldiks, kui me ta mõnevõrra väiksemasse kirstu mahutaksime. Nüüd, kus nii pika kirstu järele enam füüsilist vajadust polnud, saaksime kenasti hakkama ka oluliselt väiksema ja odavama eksemplariga. Mäletan, kuidas kõik mulle kohkunult otsa vaatasid. Vanaisa silmis aga helkis säästlik läigatus ja tema jahe käepigistus kiitis mu mõtte tänulikult heaks. Ja nii ta läkski.

Nii et ratsionaalne maailmavaade on minu geenides sees. See oli minu vanaisas, kes ehitas niivõrd asjaliku kiriku, et müstiline jumalik aura end selles koduselt ei tundnud, see oli minu isas, kes ostis korraga neli paari suusasaapaid, kuna sai need üle mõistuse odavalt, see oli minus, kes ma kaalun ennast enne ja peale kiivi söömist ja arvutan seejärel välja kiivi kaalu grammilise täpsusega, see on minu pojas, kes annab enda täislaskmisest alati teada kahe-sekundilise etteteatamisajaga. Ja nii edasi. Aga uhke ma selle üle ei ole. Vähemalt enam mitte nii väga.

(Armin Kõomägi „Amatöör“, Pegasus 2005, lk 11–13)

1.1. Too välja 3-4 vanaisa iseloomuomadust ja põhjenda iga omadust teksti toel.

1.2. Selgita sõna *ratsionaalne* tähendust nelja nõutud sorti näitega tekstist.

a. *Ratsionaalne lugemisvara:*

b. *Ratsionaalne muusikakuulamine:*

c. *Ratsionaalsus majapidamises:*

d. *Ratsionaalsus töös:*

1.3. Miks võib öelda, et vanaisa suri rahuliku südamega? Põhjenda teksti toel.

1.4. Selgita, mida tähendab metafoor *elutee finišisirge*.

1.5. Leia tekstist näide, kus säästlikkus väljendub asjatu raiskamisena.

Ülesanne 2. Loe läbi järgnev tekst ja täida selle põhjal ülesanded.

MÖLDER

Kord märgati, et Möldril pais ei pea.
 Ei olnud suur see häda alul –
 kui meister kohe olnuks jalul,
 ta oleks varsti parandanud vea.
 Kuid laiskus mehele ei andnud mahti;
 veenired uuristasid uusi urge lahti,
 ja juba tuli nagu pangega –
 silmnähtavalt järv hakkas langema.
 „Hei, Mölder, vaata, appi tõtta,
 on ammu aeg sul aru pähe võtta!“
 „Oh, aega küll...“ on Mölder visa väitma,
 „ei vaja vett ju tervet meretäit ma,
 on seda jätkunud ja jätkub veel!“
 Mis teha sihukese loodriga –
 mees põõnutab, nii rahulik ta meel,
 et näos ei liigu ükski närv!
 Pais aga virutab kui toobriga,
 ja järjest mudasemaks muutub järv.
 Ning varsti – veski seisma jäi,
 ei kolud kõbise, ei kivid käi...
 Nüüd Mölder märkas, nüüd sai aru ta,
 kui tähtis järve vett on varuda.
 Ta astus murelikult paisu manu:

oh, päästa, mida päästa võid...
 Ja siis ta märkas oma kanu,
 kes jõest veel jõid,
 et, nokad püsti, kustutada janu.
 „Kus nurjatud!“ ta karjus suure suuga.
 „Nüüd, kus ju vakka veski lõginad,
 need lollid viimse vee mul õgivad!“
 Ja andis kanadele pika puuga.
 Ent vaevalt seegi talle troosti tõi,
 et, ilma veest, ka kanad maha löi.

*

Loo lõpetuseks lisan vaid,
 et leidub ilmas isandaid
 (ja neid ma mõtlengi ses valmis),
 kes vähemagi hädakisata
 küll võivad tuhandeidki tuulde visata,
 kuid mõne küünlajupi pärast valmis
 on tõstma säärast tülimaru,
 et pole otsa ega aru!
 Kas nende elujärg saab olla korras?
 Ei – segi kõik kui Soodomas-Komorras...

2.1. Mis kirjandusžanriga on tegemist? Nimeta žanri kolm olulisemat tunnust. Kes on teose autor?

2.2. Seleta järgnevate sõnade tähendust:

toober – _____

kolud : *kolud* („Ning varsti – veski seisma jäi,/ ei *kolud* kõbise, ei kivid käi...“) –

2.3. Mida tähendab väljend *segi kõik kui Soodomas-Komorras*?

Mõnikord kõlab eesti keel hoopis kaunimalt kui võõrkeelne mugandus. Ilmselt just seetõttu ristiti uskumatuna kõlav ipekakuanja tsefael mõne aasta eest okserögajuureks või lihtsalt oksejuureks.

Vahel on aga nimemuutuse põhjused hoopis proosalised. Näiteks kirjutab nimekomisjoni liige Sulev Savisaar 2004. aasta töö kokkuvõttes: „Kloostrimetsa puukoolist teatati, et selline kole nimetus nagu hülgunud nelk (*Dianthus pavonius*) ei müü ja keegi ei tea ka nime tähendust. Kuna ladinakeelne liigiepiteet *pavonius* tähendab paabulindu, siis saigi taim uueks nimeks paabunelk.“ Kas puukooli läbimüük sellest ka tõusis, pole kahjuks teada.

Päris esimesed eestikeelsed taimenimed (puud-põõsad, söödavad marjad) ulatuvad ilmselt läänemeresoome algkeelde. Esimesena hakkasid neid üles märkima pastorid, kel puudus botaanikaharidus ning kelle emakeeleks oli saksa keel, mis kindlasti jättis oma jälje.

Veel 19. sajandi keskel olid eestikeelsed taimenimed üsna süsteemitud, nende kogumine ja korrastamine algas koos eestikeelse õppekirjanduse loomisega ning emakeelse koolihariduse andmisega. Esialgsed nimed olid loomulikult rahvapärased, st need olid andnud inimesed ise ning põhinesid üksnes taimede välimusel või omadustel.

(*Tarkade Klubi juuli 2008, lk 22–29*)

3.1. Too tekstist välja 3 põhjust, miks on vaja taimenimesid muuta.

3.2. Neljandas lõigus on lause „Mõnikord kõlab eesti keel hoopis kaunimalt kui võõrkeelne mugandus“. Mis teeb selle lõigu vastuoluliseks?

3.3. Miks ei läinud sinu arvates laiemalt käibele liiginimetus *hülgunud nelk*?

3.4. Leia teisest lõigust üks võõrtegasõnast tuletatud nimisõna (teonimi) ja üks omategusõna. Seleta võõrsõna tähendust või esita sobiv sünonüüm.

3.5. Leia eelviimasest lõigust üks võõrnimisõna ja üks omanimisõna. Seleta võõrsõna tähendust või esita sobiv sünonüüm.
